

"Människor är inte importvaror"

President Sauli Niinistö tvivlar på att utländsk arbetskraft är lösningen när befolkningen åldras.

– Det är möjligt att vi behöver flera unga i arbetslivet, men människor är inte importvaror, säger Niinistö i dagens Hbl.

NYHETER/FINLAND 4

Supandet håller jouren vaken

KARL VILHJÄLMSSON

Varje år får 60 000 patienter vård vid Jorvs sjukhusjour i Esbo. Hbl följde med helgvaket vid en av sjukvårdsdistriktets mest våldsdrabbade jourmottagningar. Saldo: 334 patienter, några barnskyddsanmälningar, flera lugna patienter, några aggressiva, många gamla, många unga. Och väldigt många berusade. **MITTEN/FOKUS 24**

OMVÄRDNAD. En övervägande del av nattvakets patienter har druckit mer eller ännu mer alkohol, eller så har de använt droger. Den här gången är patienten lugn när sjuksköterskan Tuomo Päiviö ser till honom.

HJK
firade
guld
med
mål
fest

SPORT 48

Krisen tog visionerna

De orimliga förväntningarna på Barack Obama gör att många nu är besvikna. Krisen gjorde utrymme för förändringar litet.

NYHETER/VÄRLDEN 16

Vilks väcker ilska med penseln som vapen.
MITTEN / FOKUS 30

HBL.fi

■ När vallokaler har stängt kl. 20 i kväll får vi nästan genast veta hur förhandsrösterna förde lat sig – över en miljon har förhandsröstat. Hur skiljer sig förhandsrösterna från de röster som ges under valdagen? Se Susanna Ginnmans videokommentar på hbl.fi

Söndag 28.10

Vecka 43

■ Namnsdagar i dag

Svenska: Simon

Finska: Simo

Ortodoxa: Tero, Neonilla, Teppo, Teppana, Tapani, Arseni, Arsi, Paraske, Eeva

■ Namnsdagar i morgon

Svenska: Alfred

Finska: Alfred, Urmas

Ortodoxa: Anastasia, Nasti, Asta,

Aapo, Aappo, Maria

■ Solen	upp	ner
Helsingfors	7.33	16.33
Jyväskylä	7.39	16.22
Uleåborg	7.54	16.08
Utsjoki	8.23	15.27

Mannerheimvägen 18

Jens Berg

En hundveckas plus och minus

■ Att göra en pudel är att med uttrycklig ödmjukhet göra offentlig avbön och be om ursäkt.

I torsdags fick jag göra en verklig pudel. Det visade sig att en inhopande reporter på vår utrikesavdelning hade plagierat en text från Sveriges Radio och skrivit under med eget namn, utan att uppge källan.

Under de 20 år jag har jobbat med journalistik har jag inte stött på något lika flagrant. Visst citerar vi och visst påverkas vi av andras tankar, men vi stjälar inte. Som medmänniska lider jag med reportern, men som ansvarig utgivare var det bara att lägga sig på rygg och sprattla med benen.

Det är inte en fråga om att något gått snett i rutinerna eller i processerna. Det handlar om journalistikens elementära ABC. Det handlar om etik och moral och det sjunde budordet.

Veckan bjöd dock inte enbart på skäll. Efter ett år av utveckling kunde vi på bokmässan i fredags lansera betaversionen av HBL+, vårt nya digitala samhällsmagasin.

HBL+ är den första nyhetsprodukten i landet som på riktigt är skapad på pekplattans villkor. Vi vill ge sammanhang och fördjupning för i första hand dem som inte hinna läsa en tidning sju dagar i veckan.

Redan nu vill jag föregå den eventuella kritik som kan uppstå om att HBL+ är ett nytt bevis på att jag vill köra ner papperstidningen och enbart satsa digitalt. HBL+ handlar inte om det. HBL+ är ett komplement till papperstidningen.

Jag har nämligen fått en del kritik för den annonskampanj där jag ligger på soffan med en pekplatta i famnen och en söndrig tidning på golvet. Budskapet vi vill förmedla med den annonsen är att vi vill ge läsarna fler alternativ, inte som vissa tryckare har tolkat det, som ett ställningstagande mot pappret.

I annonsen finns också en hund – fotografens väluppfostrade spanska vattenhund. Den är släkt med pudeln. Men i det här fallet finns det ingen anledning att göra en.

029 080 1365, jens.berg@hbl.fi

mitten

2

FOKUS
DAGBOK
KULTUR & NOJE

fokus

Kontakt: Featureavdelningen
feature@hbl.fi, 09 1253 220, 09 1253 222

Reportage

Nattvaket

Sju patienter per timme, ingen skötare att tackerad, bara två barnskyddsanmälningar och stundvis väldigt pressad tidtabell för nattpassets allmänläkare. Så ser det ut en vanlig helgnatt på Jorvs sjukhusjour, en av distriktets mest våldsdrabbade enheter.

TEXT Jeanette Björkqvist
FOTO Karl Vilhjálmsson

Läs mer på nästa sida >>

Reportage

Är det ett ihållande iskallt höstregn som stillat nejden eller är det bara en rofylld stjärna som lagt sig över Jorvs sjukhusjour just den här lördagskvällen för när klockan närmar sig 20 är situationen något så när under kontroll då sjuksköterskan **Susanne Lehvonen** granskar sin datorskärm.

– 145 patienter sedan dygnet började, sex oundersökta på allmänna sidan, lediga platser i alla observationssalar. Lite kö, men ingen katastrof. Ingen ambulans på inkommande.

Tidigare på kvällen såg läget värre ut. Åtminstone en patient tvingades vänta flera timmar på att få träffa läkare och så borde det inte vara. En annan fick vänta alldeles för länge på att få ambulansskjuts vidare till en bäddplats på långvårdsavdelning. Så borde det inte heller vara.

– Vi arbetar på att effektivisera verksamheten så att varenda en som kommer in genom dörren får en första kontakt med sjukvårdspersonalen inom tio minuter. Vi har blivit mycket bättre fast det fortfarande finns problem, särskilt då det ibland inte finns tillräckligt med vårdpersonal, säger Lehvonen.

Men på samma sätt som ingen borde behöva vänta oskäligt länge på att träffa en läkare så borde inte heller sjukvårdspersonalen som står mellan en ibland katastrofalt låg läkar-kapacitet och de frustrerade patienterna behöva höra att de är fula, feta, inkompetenta och idioter. De borde inte heller behöva vara oroliga över att samma frustrerade patienter, eller deras anhöriga, ska ta till våld mot dem för att de inte snabbt nog erbjuder den vård som patienter behöver, eller tycker sig behöva.

Ändå händer allt detta, om inte varje dag så åtminstone varje vecka.

År 2010 rapporterade personalen inom Helsingfors och Nylands sjukvårdsdistrikt om totalt 1400 våldssamma eller hotfulla situationer. Året innan var de 1202. Det är 3,5 händelser varje dag. Och akutjourens personal på Jorv – som årligen vårdar 60 000 patienter, hör till distriktets mest utsatta.

Trots stora satsningar på säkerheten har situationen inte nämnvärt förbättrats, snarare tvärtom. Skillnaden mellan nu och förr är att det finns system för vad man ska göra när en patient eller anhörig angriper en eller beter sig hotfullt.

– Det är meningen att vi ska fylla i ett formulär varje gång någonting händer men ingen orkar rapportera om små saker. Med åren har toleransströskeln stigit. Skäller någon på en så låter man det gå ut genom andra örat. Sedan har vi ju fått sjukhusvakter för några år sedan. Det hjäl-

Drogpåverkad, 28 år, våldsam.

Lite efter klockan ett, natten mot söndag, anländer en patient som tagit en överdos av drogen GBL och amfetamin. Med hjälp av vakter, ambulanspersonal och skötare lyckas man flytta den våldssamma ynglingen till en brits där han späns fast så han kan få den vård han behöver.

per. Dessutom har vi nu för tiden ett alarmsystem så om någonting händer kan vi larma hela jouren direkt, säger Lehvonen.

Hon har arbetat på Jorvs jour i 28 år. Och hon älskar sitt jobb.

Det gör också Isa Forssas, som tar över när Lehvonen arbetspass går mot sitt slut klockan 21.

Det är fortfarande tyst på mottagningens kansli. Det är tyst i korridorerna. Det är tyst på uppfarten utanför.

Det är också tyst bland den handfulla människor som sitter i hälsostationens stora väntrum där det under årens lopp utspelas många dramatiska scener, som många gånger lukat starkt av alkohol.

– Ja, utan alkoholkulturen i detta land skulle vi antagligen inte ha något jobb, säger en av nattskiftets skötare.

Så råkar det också bli ett fall av delirium som avbryter senkvällens lugna start. Kvinnan i medelåldern som anländer med ambulansen är inte aggressiv men tre veckor av hårt drickande har framkallat föreställningar om att det finns främmande figurer i hemmet. Kvinnan besökte Jorv tidigare på dagen men då var hon fortfarande i sådant skick att hon lyckades rymma.

Nu vilar hennes stora kroppshydda stadigt i rullstolen. Klockan är 22.30 och benen bär inte längre.

– Inre medicinska, sängplats, säger Isa Forssas efter att ha utvärderat situationen och vandrar tillsammans med ambulanspersonalen till observationssal 3.

Kvinnan förhåller sig lugnt till situationen. Hon medger villigt att hon druckit i tre veckor, sedan kom figurerna, sedan blev hon arg på sin man och nu är hon på sjukhus.

En stund senare ligger hon i en säng i en öppen sal och stirrar upp i taket. Händerna har slutat darra. Benen ligger tunga under täcket. Hon säger ingenting.

Några sängar längre bort ligger en nykter man i jeans.

– Jag fick hjärtsmärta men får säkert komma hem i dag. Ingenting att klaga på, den här personalen gör ett fantastiskt jobb, säger han.

Mellan honom och deliriumkvinnan ligger två äldre som följer oss med trött blick. Just i dag har långvårdsavdelningarna meddelat att de kan ta några gamla på överplatser, men de här två patienterna ska inte flyttas vidare i natt. Alltid är platssituationen på äldreårdens sida inte lika bra. Skötarna kan stundvis bli väldigt frustrerade av patienternas vägnar då gamla måste ligga i britsar på en stökig jour och vänta på en plats inom långvården.

Och ibland räcker sängplatserna som finns på jourens tre avdelningar inte till.

– Om någon äldre har kommit hemifrån och tillståndet är stabilt så är vi ibland tvungna att skicka hem dem på natten. Det här är ingen hälsostation utan en akutjour. Vi kan inte vända någon i dörren utan vi måste ta emot alla, också när det inte finns plats. Ibland är det verkligen frustrerande, säger flera av skötarna som vi talar med under natten.

Klockan närmar sig 23 då Isa Forssas dator åter blinkar till. En ambulans på väg in. Patient: en man i medelåldern, bröstsmärtor, har blåst 0,7 promille, inte aggressiv.

Han har druckit i många dagar och sedan knep det till i bröstet. Medan personalen i den allmänna sidans observationssal kopplar ek-gapparat till honom stapplar en tonårsflicka följd av sina föräldrar in. Hon är kraftigt berusad och har spytt upprepade gånger.

– Har du tagit för mycket medicin? frågar en av skötarna och får ett nekande svar.

Föräldrarna blir ombudda att gå till väntrummet utanför medan den festklädda flickan placeras i säng, bara för att minuterna senare kasta upp en illaluktande sörga i en spypåse.

– För mycket sprit. Minderårig. Vi måste göra en barnskyddsanmälan, säger Isa Forssas lakoniskt.

Det är standardprocedur, och – lyckligtvis – ingenting som överlämnats åt personalen att bedöma från fall till fall.

– Reglerna är klara. Fulla och drog-påverkade minderåriga anmäls och socialmyndigheterna kontaktar familjen för att höra hur det står till hemma.

I laboratoriets väntrum sitter fyra personer. På hälsocentralens sida består kön av en människa. I den allmänna sidans observationssal ligger flera patienter i säng sedan någon timme och väntar på att en läkare ska hinna titta till dem. Även om läget utåt ser lugnt ut så har de två allmänläkare som finns kvar händerna fulla med patienter som efter utvärdering placerats ut på akutjourens olika avdelningar.

Hällregnet utomhus håller i sig. Men Kyrkslättsbon, född 1984, som anländer med ambulansen strax före midnatt har klarat sig torrsködd undan regnet. Med sig har han en kvinnlig kompis, som blev orolig då mannen mitt i festandet fick knipande smärtor i hjärtregionen.

– A 11, C brådskande, säger Isa Forssas och skickar också honom till en sängplats på allmänna sidans observationsavdelning.

Promillen på 1,7 promille är inte tillräcklig för att däckas Kyrkslättsbon utan stunden efter att han lagts i säng stiger han upp och vill än gå på toa, än dricka vatten, än hämta läsk, än hämta sin kompis, än gå och röka.

– Om du haft så svåra smärtor att du måste komma hit med ambulans mitt i natten kanske du borde ligga ner nu, tycker en skötare.

Killen tittar på honom med blurrig blick och hasar sig motvilligt tillbaka mot sin plats. I sängen mittom ligger en halvt medvetslös gammal kvinna med sönderslaget ansikte. När hon ramlade slog hon handen och hennes uppsvullna finger ska gipsas så fort röntgenbilderna granskats av en läkare. Men ingen läkare syns till.

– Hej morjens, hur går det, sluddrar killen till henne.

Den gamla vänder tyst sitt blåsvullna ansikte mot skycket som skärmar av hennes säng från platsen intill. Flickan som kastat upp en rejäl alkoholöverdos har somnat i sin säng. En svag lukt av spyor kan skönjas i den sterilt upplysta sjukhussalens öppna rymd. I korridoren sitter hennes ängsliga föräldrar kvar.

Men är det då det ihållande iskalla höstregnet som stillat nejden eller är det bara en rofylld stjärna som lagt sig över Jorvs sjukhusjour den här lördagsnatten? Patienterna som i långsam takt dyker upp vid mottagningsluckorna är lugna och sansade till den grad att personalen är förvånad.

– Så här lugnt brukar det sällan vara. Kanske det dåliga vädret har lugnat ner folket?

Förr kunde man i någon mån förbereda sig på när det skulle dra ihop sig till oro på akutjouren. Det var då krogarna stängde, vid tretiden på helgnätterna. Fulla människor som ramlade och slog sig, som började slåss, som druckit för mycket ... Men det som hänt under åren är att allt blivit så oförutsägbart. En explosion ökning i droganvändningen, folk som super betydligt oftare och mer utspjutt under veckan än tidigare, mentalt sjuka som stått för länge utan hjälp och sjuka gamla som inte fått plats inom äldreomsorgen är alla faktorer som gör att det lika gärna kan smälla en sen måndagseftermiddag som en natt mellan lördag och söndag.

Och det räcker med en enda aggressiv person för att lugnet ska slås

i spillror inom loppet av sekunder.

– Vi kan ju förstå varför någon beter sig aggressivt – kanske det är en gammal dement som inte kan rå på sjukdomssymptomen, kanske är det en drogpåverkad person som tappar besinningen. Men det tröstar ju inte dem som sitter i ett väntrum eller ligger i en sjukhussäng. De är rädda för sin egen säkerhet och tyvärr kan vi inte placera de aggressiva patienterna separat från de andra, säger skötarna.

Det är inte bara patienter som kan bli aggressiva. Det är också anhängiga som tappar nerverna på att vänta eller som är utom sig av oro över sin vän eller anhöriga. Ibland över-skrids ändå gränsen för hur man beter sig mot personalen som finns där för att ge vård åt dem som behöver den.

I attackerna är målet i 90 procent av fallen personalen, visar en omfattande undersökning som gjordes 2003–2005. Det handlar om slag, sparkar, rivande, knuffar och om att gärningsmannen eller -kvinnan tar saker och slänger mot personalen. I lindriga fall kan det vara en mugg, i värre fall möbler och andra tunga föremål.

"Patienten blev tillsagd att tv:n inte får vara på så hög volym. Patienten försökte då slå skötaren med fjärrkontrollen."

"Patienten försökte bita och slå när skötaren skulle injicera en spruta."

"Patienten slog skötaren i magen då skötaren försökte styra patienten tillbaka till dennes plats."

Det är bara några av vittnesmålen i den mer än 120 sidor tjocka rapport om arbetsplatssäkerheten på Jorv

och Pejas sjukhus som publicerades för fem år sedan. I den skönjer man också ett ännu mer omfattande problem med enorma mörkertal, och det är de verbala hot som personalen nästan dagligen blir utsatta för.

– O ja, hur mycket som helst. Man ska vara hårdhudad för att klara sig på ett sådant här ställe, säger Isa Forssas som bland annat precis lyckats ducka undan en plåtbark som en kvinnlig patient slängt mot hennes ansikte.

Fackorganisationen Tehy gick för några år sedan ut med en omfattande nationell kampanj under rubriken Söndra inte din skötare eftersom verkligheten ute i våra vårdanstalter blivit så brutal. Kampanjen är över, men i många sjukhus hänger affischerna kvar, så också här. De hjälper sällan.

För personalen finns möjligheten att med väktarnas hjälp späna fast våldsamma patienter i sängarna. Det kanske låter brutalt men när den som ska få vård antingen är farlig för sig själv eller mot andra kan man vara tvungen att späna fast honom eller henne för att överhuvudtaget kunna ge vård.

För vårdpersonalen handlar det också om att befinna sig i en position där en rabiat person skriker och attackerar en då de kanske försöker rädda livet på honom eller henne.

– Vi har inget val. Alla har rätt till vård, hur dåligt de än behandlar den som ska hjälpa, säger skötarna.

När klockan närmar sig ett den här höstmatten råder det ändå en rofylld atmosfär både i allmänna och inre medicinska observationssalarna. Kyrkslättsbon med hjärtnip är visserligen ute på språng och trött på att vänta på läkare, men han är på muntert humör då han om och om igen förklarar att han tröttnat på att vänta och ämnar bege sig hemåt.

– Om du haft så svåra problem att du behövde komma hit med ambulans mitt i natten kanske du borde vänta på en läkare. Går du hem är det på eget ansvar, förklarar en av skötarna tålmodigt.

Man vet ju aldrig. Av alla berusade människors problem med hjärtsmärter kan en del vara tecken på allvarliga saker. Men många fler är tafatta försök att få lite uppmärksamhet av omgivningen.

Kyrkslättskillens kamrat väntar tålmodigt i aulan. Han själv ligger i sängen och pratar i telefonen.

– Jo, vet du hjärtat orkar inte mer, nu är det slut – jag kom med ambulans till sjukhuset. Nu kommer hjärtläkaren (laboratoriepersonalen, red.anm.). Det kan vara allvar-

ligt men vet du jag sa åt dom att om någon känner mig så är det du, vet du, att det finns faktiskt en som kan berätta allt om mig. Vi har varit med om allt, det sa jag åt dom.

Till kamraten i aulan säger han minuterna senare att det är rena rama skiten att vara på sjukhuset, han har inget fel och nu tänker han faktiskt sticka. En stund senare sätter de sig i taxin och åker i väg.

Även den fyllerigivelsen sysselsatte en ambulans, flera skötare och en redan hårt belastad läkare.

– Alkoholen. Den är Finlands förbannelse. Hur ska man kunna få alla att förstå vilka fruktansvärda resurser det går till alkoholen? Sjukvården, polisen, räddningstjänsten, familjer, samhället. Det är alldeles fruktansvärt, säger läkaren **Ramachandra Gowda**, inhyrd via bemanningsföretaget Attendo för att avlasta en medicine kandidat, även han från Attendo, som strerar på med sjuka barn på nedre våningen och ännu fler sjuka vuxna som väntar i avdelningssängar och på vänterummens olika stolar.

Hade det inte varit för Gowda hade läget strax efter klockan ett sett betydligt värre ut. Och då har ändå den kraftigt berusade kvinna som ligger i en av allmänna sidans sängar väntat en god stund på att någon ska plåstra på henne.

Hennes gråbeigefärgade jacka är nedsölad av blod, liksom hennes blonderade lockiga hår och högra kind. Hon har blåst 2,2 promille men har man druckit tillräckligt länge så känns promillen inte fullt så mycket som i en otränad kropp.

Då hon anländer var hon ilsknen men personalen har lyckats lugna ner henne. Nu sitter hon och gungar av och an på sängkanten. Såret i huvudet är y-format, fem-sex centimeter långt och täckt av blod.

– Fattar ni att det var min egen son som slog mitt huvud i balkongräck- et. Han misshandlade mig. Sedan slängde han ut alla mina saker. Jag har ingen telefon. Satan vad det gör ont i käken, säger hon.

Blicken är glasartad och kvinnan antagligen mycket yngre än hon ser ut. Sonen ska vara femton år gammal och så har hon en dotter. En stund senare minns kvinnan ändå att sonen faktiskt är tjugo och dottern femton.

– Minderårigt barn hemma och hon är i det här skicket. Barnskyddsanmälan, säger Isa Forssas med behärskad röst.

Det är inte första gången blodiga berusade föräldrar syns till på sjukhusjouren, tvärtom. Och medan mamma, pappa eller båda slagit runt på krogen tills ambulansen hämtat dem kan barnen som vän-

Den helg då Hbl följde med verksamheten tog jouren emot 334 patienter på två dygn. Det är i snitt nästan sju patienter per timme.

triage togs i bruk. Enligt den utvärderar mottagningspersonalen vem som behöver hur mycket hjälp och när. Ibland räcker det att träffa en sjukskötare, ibland ombeds patienten uppsöka sin egen hälsocentral.

– Det är inte lätt att komma fram till läkaren så när folk väl kommer hit brukar de vara lugna. Men jag tycker verkligen synd om skötarna som får ta emot så mycket osakligheter av frustrerade människor som ibland tvingas sitta i timmar och köa. Problemet är bara att det inte går att sköta folk fortare när det inte finns tillräckligt många läkare på plats.

Det känner också skötarna ute på avdelningarna till. Det är inte en eller ens hundra gånger de får höra hur de bara sitter där och ingenting gör medan människor tvingas vänta i flera timmar.

– Jag förstår att det ser ut så när man tittar utifrån. Men vi har ju inte läkarkompetens så hur gärna vi än skulle hjälpa att beta av kön så går det inte. Det behövs fler läkare och hur vi än tjuvar så händer ingenting. Ibland är det rena rama katastrofen då nattläkaren ensam ska sköta allting.

Gowda håller med. Under studietiden för tio år sedan extraknäckte han heltid på Jorv. Det var en god skola för det finns få saker som inte hamnar på allmänläkarens bord här. Men det som känns förkrossande är att ingenting hänt med resurserna på det decennium som gått sedan dess.

– Ändå har patientbördan mångdubblats på samma tid. Det måste ju gå att erbjuda mänskliga förhållanden för en läkare, annars går det inte att få folk hit. Vem orkar jobba så här på heltid?

Svaret får vi inte denna natt. Där emot får Gowda, vars arbetstur skulle ha tagit slut för några timmar sedan, äntligen gå och lägga sig.

Amfetaminkillen, som en timme tidigare sakligt berättat åt oss om hur han festknarkat hela sitt liv för att "det är roligt" och samtidigt lever ett anständigt liv som vd för ett företag, har somnat. Lysrörens skarpa ljus har skruvats ner. Också deliriumkvinnan har slutit ögonen och snarkar orörlig i sin säng.

Det är tyst på mottagningens kansli. Det är tyst i korridorerna. Det är tyst på uppfarten utanför. Så, klockan 4.45, öppnas dörren. En äldre man tar sig modösamt fram till disken och förklarar att han haft förstoppning i en och en halv dag.

– Har du ont? frågar **Sanna Vääänen** som tar emot honom.

– Nej.

– Har du tagit någon medicin för att sätta i gång magen?

– Nej.

– Men något problem måste du ha fått av det eftersom du kom till jourmottagningen lite före fem en söndagsmorgon?

– Ja, jag har haft förstoppning i en och en halv dag.

– Men du har inga besvär av det?

– Nej.

Mannen skickas till sjukskötaren, och får en dos receptfri förstoppningsmedicin.

Det är två timmar kvar till skiftbyte och den regnblanka uppfarten utanför sjukhuset är åter tom.

jeanette.bjorkqvist@hbl.fi

FYRA STYGN. Kvinnan, som blåser 2,2 promille, har ett sår i huvudet efter att hennes son slagit henne mot balkongräcket. Läkarkandidaten Kustaa Lehtonen lappar det med fyra stygn.

SEN NATT. Två timmar väntade killen på att få träffa allmänläkaren Ramachandra Gowda, som har goda nyheter: trots att handen är svullen och gör ont finns det inga frakturer.

BRÖSTMÄRTOR. Efter att ha druckit i flera dagar fick mannen, som blåser 0,7 promille, bröstsmärtor. Sjukskötare Satu Komu tar ekg-kurva för att kontrollera att det inte är någonting allvarligt på gång.